

א] במהות חלוקת המשמרות לשלוש וארבע, וענין השאגות ששואג הקב"ה כארי

ענין ארבעת המשמרות

ומ"ד ד' משמרות הוי הלילה סבר. שכיון שהמשמרה האמצעית יש לחלקה בין שני הימים, אם כן מתחלק הלילה כך. משמרה ראשונה שייכת ליום הקודם, משמרה אחרונה שייכת ליום הבא. ושתי המשמרות שבאמצע, מצד אחד הם לילה, אך המשמרה שקודם חצות יש לה שייכות כל שהי יותר ליום הקודם מאשר המשמרה שלאחרי חצות, שיש לה יותר שייכות ליום הבא. [ושמא תאמר מדוע לא נחלק את הלילה לשני חלקים, אין זה נכון, שאין לומר שכל החלק שעד חצות שייך ליום הקודם, אלא רק רביע הלילה. ויש לעיין].

ענין השאגות

ולפ"ז זה אפשר קצת לבאר ענין זה שהקב"ה שואג כארי. שענין השאגה היא לעורר אותנו. ואפשר לפרש שהשאגה בסוף המשמרה הראשון שהוא עת חתימת היום, הוא שנפשפש במעשינו על חטאי היום הקודם. והשאגה שבתחילת המשמרה האחרונה הוא כהכנה ליום, שנתחיל את היום בטוב, ושאגתו של הקב"ה משפיעה עלינו הרהורי תשובה ורצון לעשות טוב. והשאגה השלישית או בתחילת היום ממש, למי שלא הספיק להתכונן, או בחצות משום שזהו הזמן של תחילת הרחמים והוא עת רצון. ועיין בסמוך שביארנו את ענין השאגות, ואת השיטות השונות אם שואג בכל משמרה ומשמרה.

צ"ב מהו ענין זה שמחלקים את הלילה לשלוש משמרות ולארבע משמרות. ומאי נפק"מ. עוד צ"ב לשם מה נתן ר' אליעזר סימן לאמצעית דאמצעיתא הרי אין בו שום דין. עוד צ"ב מדוע מבואר שעל כל משמרה ומשמרה הקב"ה יושב ושואג כארי. מהו הענין בשאגה זו, ולמה שאגה על כל משמרה.

ונראה על פי מה שביארנו בדף ב. שהלילה בכללות טפל ליום. וכל מהותו של הלילה הוא: או לנוח מעמל היום, או להתכונן ליום המחר. ושניהם נכונים, אלא שיש לדון כמה מן הלילה שייך ליום הקודם, וכמה ליום הבא. ודעת ר' אליעזר ששליש הלילה הינו "מיעוט חשוב" שייך ליום הקודם. ולכך יכול לקרות ק"ש עד סוף האשמורה הראשונה, כפי שביארנו בדף ב. וזהו ענין המשמרת.

ולפי זה אפשר לומר, שהמשמרת הראשונה שייכת בעיקר ליום הקודם, והמשמרה האחרונה, שייכת בעיקר ליום הבא, והמשמרת האמצעית מוטלת בין שניהם. וחולקים אותה חציה ליום הקודם וחציה ליום הבא.

והנה ידוע ענין תיקון חצות שהוא עת רצון. מדוע? ונראה שאם נחלק את הלילה לשלושה חלקים יצא לנו שהחלק הראשון שייך ליום הקודם, והחלק האחרון ליום הבא, והחלק האמצעי הוא תוקפו של הלילה, וחצות הוא זמן מעבר כהכנה ליום.

ב] אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי וכו'

מהיכלו, ולא רק החרב אלא שרף, הינו שלא נותר זכר מהרגשת השכינה באדם שחטא.

ב] עבודה זרה - בית ה' איננו יכול להמשיך כל זמן שיש בתי עבודה זרה, שנוצר מצב שפעמים באים לבית ה', ופעמים לבית עבודה זרה, וזה קיטרוג גדול על עם ישראל, ולכך החרב ה' את ביתו. אך לא שרפו, ויש עדין קדושה על המקום. מה שאין כן היכל, אין שום קדושת היכל כל זמן שלא נבנה.

ג] שפיכות דמים ושנאת חינם - כשבני ישראל נמצאים במקום אחד, ההבדלים בין הגישות השונות והשבטים השונים בולטים יותר. וזה גורם לשנאת חינם, אם לא מתרגלים להכיל את דרכו ושיטתו של השני.

לכך הגלה הקב"ה את עם ישראל מאדמתו לבין האומות, שיחוש את הניכור של הגויים, ואת השמחה בקרבתו של כל יהודי, גם אם אינו הולך באותה הדרך.

צריך להבין, מדוע לגבי בית נאמר חורבן ולגבי היכל שריפה. עוד צריך להבין מדוע נאמר והגליתים לבין אומות העולם, הרי עצם זה שהגלה אותם מאדמתם הוא העיקר, ומה זה משנה לאן הגלם.

ונראה שהגלות מתקנת את שלושת החטאים.

לעם ישראל היו שלוש מעלות בהיותם על אדמתם:

א] שכינה שורה בהיכל.

ב] בית המקדש שוקק עבודה, קרבנות מנחות וכו'.

ג] עם ישראל שוכן על אדמתו ומקובץ למקום אחד וזה מאפשר פריחה ושגשוג של העם.

אך אליה וקוץ בה, דוקא המעלות האלו גרמו בעקיפין לאפשרות לחטוא בג' עברות.

א] ג"ע - הדבר המונע את האדם מלחטוא הוא הידיעה שיפסיד את קרבת ה', ואם ידע האדם שיחטא לרוב ועדין ירגיש את קרבת ה', השוכן אתם בתוך טומאותם, יאבד את הכח להימנע מן החטא. ולכך סילק ה' את שכינתו

ג] אין נכנסין לחורבה

מפני החשד

זו סיבה לאסור להיכנס לחורבה. ונראה לומר שיסוד האיסור של חשד הוא שזה יגרום לבני אדם לזלזל במצוות בראותם אדם שעובר על העבירה בשאט נפש.

יש לעיין מהו הטעם שצריך האדם להיזהר שלא לבוא לידי חשד הרי הוא הכניס את עצמו למצב זה, ואם עקב כך יטעו בו בני אדם ולא ירצו להשתדך עמו... למה

מפני המפולת

אלא אם כן יודע בוודאות שהוא בנין חדש. ולפי זה מובן מה שמבוא במעשה שנכנס להתפלל באחת מחורבות ירושלים ולמה הדגיש את ענין חורבת ירושלים, אלא שירושלים היא הכח המחזיק של הבית, וכאשר חרבה, ממילא אף את בתיה איננה מחזקת.

צ"ע מאי קמ"ל שיש לחשוש שלא להיכנס למקום סכנה. ועוד שהתנא סתם את דבריו. ונראה לומר, שחורבה איננה דוקא מקום שנפל הקיר ונחרב אלא מקום שאינו מיושב. ועל זה מחדשת הגמ', שמקום שאינו מיושב אין לו את הסייעתא דשמיא להחזיק מעמד. ויתכן שיפול.

מפני המזיקין

דבר שבקדושה, וממילא המזיקים מוצאים מקום טוב באותו המקום. ומי שנכנס לשם, המזיקים יזיקו לו, וביחוד אם יפתח את פיו בתפילה. ור' יוסי סבר שאין בעיה להתפלל בחורבה. אך אליהו הנביא חידש לר' יוסי שתפילה נחשבת כמלחמה במזיקין, שאחריתה מי יישורנו.

צ"ב מדוע המזיקים נכנסים לחורבה מה יש להם לחפש שם. עוד צריך להבין, מדוע הורה אליהו הנביא לר' יוסי שלא יתפלל בחורבה, הרי תפילתו אמורה להגן עליו מן המזיקין. ונראה שכל מקום שאין בו ישוב בני אדם, אין בו את כח הקדושה המסלק את המזיקים, לא מזכירים בו

ד] קדמו עיני אשמורות – ביאור ענין קדימת האשמורות

ונראה לומר שהנה דוד המלך היה קם לעסוק בשירות ותשבחות, וקימה זו היא להתכונן לתפילת היום. וכן כתוב בפוסקים שאותם שיאמרו תהלים, עדיף לפני התפילה.

ונראה שלפי הפירוש שקם בחצות וקדם משמרה ופלגא, פירוש הדבר שלא רק שהקדים להכין את התפילה במשמרה הסמוכה לה, אלא הוסיף עוד הכנה להכנה מחצות. ולכך משמרה ופלגא קריה לה משמרה. ולפי הפירוש שדוד המלך קדם בחצות, כל שכן דאתי שפיר טפי.

אך לפי הפירוש שקדם בחצות ושתי משמרות הינו שמונה שעות לפני המלכים, כאן מדובר על הספקים.

צריך להבין במה נחלקו אם משמרה ופלגא קרי לה שתי משמרות או שנחשב כאחד, ולכך צריך להוסיף את שתי השעות של היום.

והנה עולה מן הסוגיא, שדוד קם בחצות הלילה, באומרו קדמו עיני אשמורות. ונאמרו בזה ג' פירושים: א] קדמו עיניו שתי אשמורות עד עלות. ב] למ"ד ג' משמרות הוי הלילה, קדמו עיניו משמרה ופלגא וקרי ליה אשמורות. ג] קם שתי משמרות לפני המלכים, ואף שכל משמרה הוי ארבע שעות, הרי המלכים קמים בשלוש שעות. וכל הענין טעון ביאור.

ונראה ששתי מעלות ישנן בקימה מוקדמת:

א] הספקים – מי שקם מוקדם, מספיק את מה שלא הספיק מי שישן. ב] הכנה ראויה לתפילת השחר.

ד] אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת

למ"ד שכל האיסור הוא משום דבריו של מת, אין הגדר של הדבר משום שעושה מצווה בפניו, אלא שאין לעסוק בדבר אחר לפניו, והתורה נקראת עסק חשוב, אך דברים בטלים אינם עסק אלא דברים של צורך. ומכל מקום נראה שדברי ליצנות ודאי אסור, שאין זה כבודו של מת. ולפי זה יובן, שנחלקו האם דברים בטלים נחשבים כעסק אחר. אך דברי תורה ודאי נחשבים לעסק אחר מן המת ולכך ודאי שאסורים בפניו. ונתבאר כאן חידוש שדיבור בפני המת חמור מדיבור בבית הקברות.

מובא בגמ' שני פירושים דבר והיפוכו. או שהאיסור הוא רק דברי תורה ומילי דעלמא אינם אסורים. או דברי תורה וכל שכן מילי דעלמא. וצריך להבין כיצד יתכן שאותו דבר יתפרש להיפוך. עוד צריך עיון, שהרי בבית הקברות אסור לדבר בדברי תורה ומותר לדבר בדברים בטלים, אם כן מהיכי תיתי נחדש שבפני המת יש איסור חדש של דברים בטלים.

ונראה שמזה שנקט אלא דבריו של מת, למדנו שיש מקום לחדש שהוא איסור חדש לגמרי. ודברי התורה שנאסרו בפני המת אינם כמו בבית הקברות. שגם

ה] חצות לילה "אקום" – שלושת הפירושים בגמ' ומהותם

בגמ' נאמרו ג' פירושים בחצות לילה "אקום". ונעיר בכל אחד מהם הערה

לא עבר עליו בשינה. למדנו מזה, שדרגה של אדם נמדדת בזה שמעולם לא נכשל. וכשדוד אומר [לקמן ד]. שמרה נפשי כי חסיד אני יכול להשתבח רק במעלה שהיא חלק ממנו. ואף שכל פעולה ופעולה חשובה, וגם מי שקם בחצות פעם אחת בחייו אין לשער את שכרו, אך חסיד הוא מעלה מושלמת.

א] עד חצות היה מתנמנם כסוס, ומכאן ואילך התגבר כארי. צ"ב מדוע התנמנם עד חצות ולא ישן שינה רגילה. ונראה לומר שכיון שרצה לקום בחצות, לכך לא רצה לישון קודם כדי שיהיה רענן בחצות. וכשאדם שוקע בשינה לוקח קצת זמן עד שחוזר לתפקוד מלא.

ב] עד חצות היה עוסק בתורה, ומכאן ואילך בשירות ותשבחות. מתפרש, ששירות ותשבחות יש לומר בעמידה. ויש נוהגים [בעיקר בישיבות הקדושות], לעמוד בפסוקי דזימרא ויש לבדוק מהיכן הגיע המנהג. ועל כל פנים מנהג נאה לעמוד בשעת הזכרת שבחיו של מלך. חצות מעולם